

Sygn. akt III UK 66/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Zbigniew Myszka

SSN Piotr Prusinowski (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania A. O.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w J.

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 9 lutego 2017 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 25 listopada 2015 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 25 listopada 2015 r. Sąd Apelacyjny po rozpoznaniu sprawy z wniosku A. O. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w J. o emeryturę, na skutek apelacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 17 grudnia 2014 r., zmienił zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję

Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 5 listopada 2013 r. w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury poczynając od 16 października 2013 r., stwierdzając brak odpowiedzialności organu rentowego za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji.

Decyzją z dnia 5 listopada 2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w J. odmówił wnioskodawcy A. O. prawa do emerytury ustalając, że wnioskodawca nie udowodnił wykonywania pracy w warunkach szczególnych przez okres co najmniej 15-letni przypadający przed dniem 1 stycznia 1999 r.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 17 grudnia 2014 r. oddalił odwołanie wnioskodawcy. Uznał, że okres pracy wnioskodawcy na stanowiskach kierowcy ciągnika oraz traktorzysty kombajnisty w okresach od 1 lipca 1975 r. do 31 grudnia 1977 r. oraz od 2 stycznia 1978 r. do 14 maja 1983 r. i od 6 maja 1983 r. do 30 czerwca 1988 r. są okresami pracy w warunkach szczególnych, gdyż prace te zostały wymienione w dziale VIII poz. 3 wykazu A stanowiącego załącznik do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Pozostałym okresom zatrudnienia odmówił takiego przymiotu. Sąd wskazał, że zatrudnienie wnioskodawcy w okresie od 1 czerwca 1974 r. do 30 czerwca 1975 r. nie zostało potwierdzone żadnym dowodem wskazującym na zatrudnienie w szczególnych warunkach. W ocenie Sądu brak również podstaw do uznania jako pracy w szczególnych warunkach okresu zatrudnienia od 1 lipca 1988 r. do 31 grudnia 1998 r., bowiem pracy wykonywanej przez skazanych umieszczonych w ośrodkach przystosowania społecznego wnioskodawca nie nadzorował stale i w pełnym wymiarze czasu pracy.

Sąd Apelacyjny uznał, że A. O. ma prawo do emerytury w obniżonym wieku w związku z zatrudnieniem w szczególnych warunkach na podstawie art. 184 w zw. z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a w szczególności spełnieniem przez wnioskodawcę warunku wykazania stażu co najmniej 15 lat pracy w warunkach szczególnych, to jest pracy na stanowiskach wymienionych w wykazie A stanowiącym załącznik do rozporządzenia RM z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego. Jego

zdaniem, pracą w szczególnych warunkach jest również praca w okresie od 1 lipca 1988 r. do 31 grudnia 1990 r. na stanowisku brygadzysty polowego oraz praca na stanowisku brygadzysty produkcji rolniczej - magazyniera od 1 lutego 1996 r. do 31 grudnia 1998 r., co łącznie z okresami ustalonymi przez sąd I instancji wykazuje przekroczony okres 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Sąd Apelacyjny stwierdził, że skoro wnioskodawca na stanowisku brygadzysty wykonywał nadzór nad więźniami i traktorzystami, jak również wykonywał pracę traktorzysty, to wszystkie te prace są wykonywane w szczególnych warunkach. Nie podzielił również stanowiska Sądu pierwszej instancji o braku podstaw do uznania pracy wnioskodawcy od 1 lutego 1996 r. do 31 grudnia 1998 r. jako brygadzysty produkcji roślinnej - magazyniera za pracę w szczególnych warunkach. Z przedłożonego świadectwa pracy wynika, że wnioskodawca zajmował wówczas stanowisko brygadzysty pracującego ze skazanymi tymczasowo aresztowanymi i umieszczonymi w ośrodkach przystosowania społecznego. Nadto z akt osobowych wynika, że wnioskodawca został przeszkolony do pracy ze skazanymi i pobierał dodatek za pracę w warunkach szczególnie niebezpiecznych za ten okres.

Skargą kasacyjną Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w J. zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 25 listopada 2015 r., zarzucając orzeczeniu naruszenie prawa materialnego poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 184 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz § 2 ust. 1 i § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przez przyjęcie, że wnioskodawca posiada okres 15 lat pracy w warunkach szczególnych przy uwzględnieniu, iż praca wykonywana na stanowisku kierowcy ciągnika, pracownika wielozadaniowego, brygadzysty produkcji roślinnej-magazyniera jest pracą wykonywaną w szczególnych warunkach podczas, gdy prawidłowym jest uznanie, iż charakter pracy na tych stanowiskach nie daje podstaw do zakwalifikowania jej jako pracy uprawniającej do uzyskania prawa do tzw. wcześniejszej emerytury.

Kierując się zgłoszonymi zarzutami, organ rentowy domagał się zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia apelacji wnioskodawcy, ewentualnie uchylenia

zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona.

Okresy zatrudnienia wnioskodawcy obejmują pracę traktorzysty-kombajnisty (od dnia 1 lipca 1975 r. do 31 grudnia 1977 r., od 2 stycznia 1978 r. do dnia 14 maja 1983 r. i od dnia 16 maja 1983 r. do dnia 30 czerwca 1988 r.), a także pracę na stanowisku brygadzysty polowego i produkcji rolniczej (od 1 lipca 1988 r. do 31 grudnia 1990 r. i od dnia 1 lutego 1996 r. do dnia 31 grudnia 1998 r.). Oznacza to, że bez uwzględnienia okresów wykonywania pracy na stanowisku traktorzysty-kombajnisty nie można przyznać wnioskodawcy prawa do emerytury.

Koncentrując się na tym wątku, trzeba wskazać, że poglądy głoszone przez Sąd Apelacyjny nie korespondują z utrwalonym orzecnictwem Sądu Najwyższego. Zdaniem Sądu drugiej instancji praca kierowcy ciągnika wykonywana w transporcie i przy pracach polowych nie różni się, gdyż w obu przypadkach polega na kierowaniu pojazdem mechanicznym. W rezultacie, Sąd drugiej instancji przyjął *a priori*, bez szczegółowej analizy i pogłębionych rozważań w tej kwestii, że okres pracy wnioskodawcy na stanowisku traktorzysty (praca w rolnictwie) może być potraktowany tak jak okres pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych, zatrudnionych w transporcie (tego działu gospodarki dotyczy wykaz A dział VIII poz. 3). Stanowisko to jest błędne.

W wyroku z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15 (LEX nr 2108499) i z dnia 15 listopada 2016 r., II UK 397/15, (LEX nr 2177089), Sąd Najwyższy, powołując się szeroko na dotychczasowe orzecznictwo odnoszące się do rozważanej kwestii, wyraził pogląd, podzielany przez obecny skład Sądu Najwyższego, że "w świetle przepisów wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia, wyodrębnienie poszczególnych prac ma charakter stanowiskowo-branżowy. Pod pozycjami zamieszczonymi w kolejnych działach wykazu wymieniono bowiem konkretne stanowiska przypisane danym branżom, uznając je za prace w szczególnych warunkach, uprawniające do niższego wieku emerytalnego. Przyporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach.

Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości i przypisanie ich do oddzielnych działów oraz poszczególnych stanowisk w ramach gałęzi gospodarki nie jest przypadkowe, gdyż należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale gospodarki jest umiejscowione. Konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danego działu gospodarki. Oznacza to, że przynależność pracodawcy do określonej gałęzi (branży) gospodarki ma znaczenie istotne i nie można dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia, wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w tym akcie prawnym. Nie można więc przyjąć, że istotny dla stwierdzenia wykonywania pracy w szczególnych warunkach jest wyłącznie rodzaj tej pracy, a bez znaczenia pozostaje okoliczność zatrudnienia pracownika w określonym sektorze gospodarki. Biorąc pod uwagę treść art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej, zgodnie z którym za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości psychofizycznej dla zdrowia ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, należy przede wszystkim stwierdzić (ustalić i ocenić), czy konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w różnym stopniu w zależności od tego, w którym dziale przemysłu (gospodarki) jest umiejscowione. Jeżeli bowiem uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia konkretnej pracy wynika właśnie z jej branżowej specyfiki, to należy odmówić tego szczególnego waloru pracy wykonywanej w innym dziale gospodarki. Natomiast w sytuacji, gdy stopień szkodliwości czy uciążliwości danego rodzaju pracy nie wykazuje żadnych różnic w zależności od branży, w której jest ona wykonywana, brak jest podstaw do zanegowania świadczenia jej w warunkach szczególnych tylko dlatego, że w załączniku do rozporządzenia została przyporządkowana do innego działu przemysłu (gospodarki). Jeżeli bowiem pracownik w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy narażony był na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy innego działu, w ramach którego to działu takie same prace zaliczane są do pracy w szczególnych warunkach, to zróżnicowanie tych stanowisk pracy musiałoby być uznane za naruszające zasadę równości w zakresie uprawnień do

ubezpieczenia społecznego pracowników wykonujących taką samą pracę. Z ustanowionej na gruncie art. 32 ust. 1 Konstytucji RP zasady wynika bowiem nakaz jednakowego traktowania podmiotów znajdujących się w zbliżonej sytuacji oraz zakaz różnicowania w tym traktowaniu bez przyczyny znajdującej należyte uzasadnienie w przepisie rangi co najmniej ustawowej. Zasady sprawiedliwości wymagają przy tym, aby zróżnicowanie prawne podmiotów (ich kategorii) pozostawało w adekwatnej relacji do różnic w ich sytuacji faktycznej jako adresatów danych norm prawnych".

Z poczynionych w sprawie ustaleń wynika, że wnioskodawca był zatrudniony w spornych okresach jako traktorzysta, inaczej mówiąc - kierowca ciągnika rolniczego, czyli pracował w dziale rolnictwo (którego dotyczy wykaz A dział X - "w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym"). W podstawie faktycznej zaskarżonego wyroku brakuje natomiast jakichkolwiek ustaleń odnośnie do tego, czy wnioskodawca był narażony na taką samą ekspozycję czynników szkodliwych jak zatrudnieni w transporcie kierowcy ciągników i innych pojazdów transportowych, co determinuje ocenę warunków jego pracy jako szczególnych w rozumieniu art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej.

Czyniąc błędne założenie, że istotne znaczenie ma jedynie rodzaj powierzonej pracy w zupełnym oderwaniu od branży, w której praca na tym stanowisku jest wykonywana, Sąd drugiej instancji przyjął, że praca traktorzysty, utożsamiona w zaskarżonym wyroku z pracą kierowcy ciągnika, mieści się w wykazie A dziale VIII - "w transporcie i łączności", odnoszącym się do prac w tych działach gospodarki, a nie w rolnictwie. Tymczasem wykładnia językowa regulacji zawartej w wykazie A, dział VIII, poz. 3, przy uwzględnieniu przyjętej przez rozporządzenie kwalifikacji branżowo-stanowiskowej oraz systematyki przepisów, nie pozwala na kwalifikowanie *a priori* pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych wykonujących pracę w rolnictwie jako pracy w szczególnych warunkach. Stanowiska te wymienione zostały w dziale VIII wykazu A dotyczącym prac "w transporcie i łączności", a nie w dziale X obejmującym prace "w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym". Nie ma przesłanek, aby z góry zakładać, że wykonywanie prac na wskazanych stanowiskach - niezależnie od branży, w której praca jest wykonywana - związane jest z taką samą szkodliwością

pozwalającą na zaliczenie tego okresu jako uprawniającego do nabycia emerytury w obniżonym wieku. Umieszczenie stanowiska kierowcy ciągnika w dziale VIII "w transporcie i łączności", mimo ujęcia pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsiennicowych (poz. 3) odrębnie od pracy kierowców samochodów ciężarowych, autobusów i pojazdów specjalistycznych (poz. 2), łączy szkodliwość tej pracy nie z samym faktem prowadzenia tych pojazdów, lecz z faktem prowadzenia ich przy uwzględnieniu specyfiki "technologii" pracy w transporcie i obciążeń psychofizycznych, których nie ma - jak uznał ustawodawca - przy wykonywaniu prac na wskazanych stanowiskach w rolnictwie, gdzie dominują prace polowe. Uwzględnienie w wykazie A, dziale VIII pod poz. 3 prac kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsiennicowych nie oznacza, że należy uznać za pracę w szczególnych warunkach kierowanie tymi pojazdami przy jakichkolwiek innych zadaniach (rodzaju pracy) niż zadania transportowe. Prace uznane za wykonywane w warunkach szczególnych bez względu na miejsce ich wykonywania i rodzaj zostały wymienione w dziale XIV zatytułowanym "prace różne". Inne działy wykazu obejmują wymienione w nich prace w powiązaniu z rodzajami zakładów pracy lub ich częściami. Nie można uznać, że praca traktorzysty jest zawsze pracą "w transporcie", także wówczas, gdy kierujący niczego nie transportuje, lecz wykonuje przy pomocy ciągnika rolniczego prace polowe (np. sieje, orze, nawozi, spulchnia glebę itp.).

Odmowa zakwalifikowania, jako wykonywanej w szczególnych warunkach, pracy traktorzysty (kierowcy ciągnika rolniczego) w trakcie prac polowych, a nie w transporcie, odpowiada rozumieniu tych przepisów przedstawionemu już wcześniej w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. wyroki z dnia 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13, LEX nr 1467147; z dnia 13 sierpnia 2015 r., II UK 298/14, LEX nr 1797093; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 121/15, LEX nr 2080883; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 132/15, LEX nr 2052411 oraz z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15, LEX nr 2108499) i podzielanemu przez obecny skład tego Sądu. Może ono znajdować również potwierdzenie w zmianie stanu prawnego. Praca traktorzysty w rolnictwie była zaliczana do pracy w pierwszej kategorii zatrudnienia na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. w sprawie zaliczania pracowników do pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz. U. Nr 39, poz. 176 z późn.

zm.). Stanowisko to było wymienione w dziale XVII - "rolnictwo i leśnictwo" załącznika do tego rozporządzenia. Nie znalazło się ono już natomiast w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz.U. Nr 13, poz. 86 z późn. zm.), które weszło w życie z dniem 1 stycznia 1980 r. i uchyliło powołane rozporządzenie z 1956 r. Kwestia ta uszła uwagi Sądu drugiej instancji.

Przedstawione uwagi mają znaczenie również dla kwalifikacji okresów pracy wnioskodawcy w charakterze brygadzysty polowego (od 1 lipca 1988 r. do 31 grudnia 1990 r.). Sąd drugiej instancji przyjął bowiem, że w tym czasie ubezpieczony nadzorował pracę skazanych i traktorzystów, jak również sam wykonywał pracę traktorzysty.

W powyższym zakresie podstawa skargi kasacyjnej okazała się trafna. Dlatego Sąd Najwyższy kierując się dyspozycją art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c. w związku z art. 108 § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

r.g.